

آزمون حضوری
شماره دوازده

رشته انسانی
پایه دوازدهم

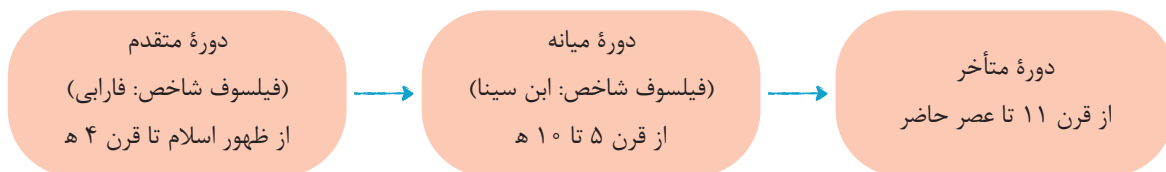
مرورنامه آزمون آزمایشی خیلی سبز

این مرورنامه، ویژه مباحث جدید آزمون است. مرورنامه مباحثی که در آزمون‌های قبل به آن‌ها پرداخته شده، در پنل کاربری شما قابل دریافت است و در این فایل از تکرار آن پرهیز شده است.

نام درس	مباحث	از صفحه	تا صفحه	مؤلف	ویراستار
فلسفه	فلسفه ۲ درس ۱۱ و ۱۲ صفحه ۸۷ تا ۱۱۱	۲	۷	مجید پیرحسینلو	مهدی بادامه مه

درس ۱۱: «دوران متأخر»

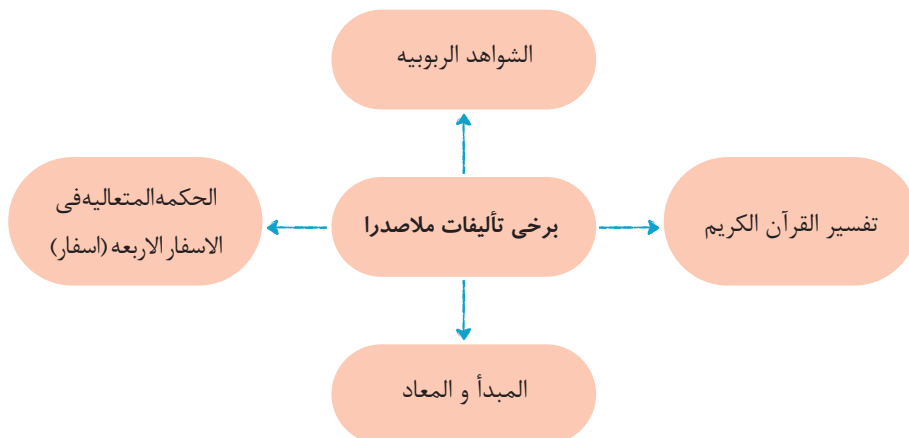
علم کلام ← رقیب فلسفه

متکلم: دانشمند علم کلام / هدف: دفاع از معارف دین از طریق عقل و استدلال / مخالفت بسیاری از متکلمان با فلسفه و انتقاد از فیلسوفان ← جلوگیری از گسترش فلسفه در میان مردم (رکود فلسفه پس از ابن سینا در بخش‌هایی از جهان اسلام)

تأثیر کم‌تر این انتقادهای در ایران و زنده ماندن فلسفه ← حمله مغول به ایران ← کشمکش‌های اجتماعی ← تشکیل حکومت صفویه ← ثبات و آرامش در ایران ← رونق علم و دانش در اصفهان (پایتخت صفویان) ← ظهور فیلسوفان بزرگ (مرحله جدید فلسفه): میرداماد / شیخ بهایی / میرفندرسکی / ملاصدرا (صدرالمتألهین) ← ظهور نسل به نسل شاگردان این فیلسوفان و ادامه حیات فلسفه تا عصر حاضر

صاحب حکمت متعالیه (ملاصدرا) ← تولد و تحصیل اولیه در شیراز / ادامه تحصیل در اصفهان
 ← شاگردی شیخ بهایی ← شاگردی میرداماد (بنیان‌گذار حوزه فلسفی اصفهان)
 ← علاقه به ذوق و شهود تحت تأثیر مشرب دو استاد
 ← بازگشت به شیراز و تدریس ← حسادت رقیبان ← اقامت در کهک قم و تفکر و عبادت و سیر و سلوک
 ← شهود قلبی مطالب برهانی ← بازگشت به شیراز و تدریس و تألیف تا پایان عمر

علم لدنی ← علمی از غیر طریق آموزش و کلاس درس / الهام و اشراق بی‌واسطه از سوی خدا (به کسی که در بندگی و عبودیت مراتبی را پیموده و شایستگی یافته)
 ← نظر ملاصدرا: انکار علم لدنی = نفهمیدن معنای قرآن / عدم باور به بودن تمام حقایق در قرآن

کتاب اسفار ← نام کامل: الحکمه المتعالیه فی الاسفار الاربعه
 ← مهم‌ترین و مشهورترین اثر فلسفی ملاصدرا
 ← دایرة المعارف فلسفی
 ← مشهور به اسفار
 ← ۹ جلد
 ← تألیف و تنظیم شده در ۴ بخش اصلی (با الهام از سفر چهار مرحله‌ای عارفان)

سفرهای چهارگانه عارفان

- ← سفر اول: سفر از خلق به حق (خدا)
عبور سالک از طبیعت و عوالم ماوراء طبیعت برای وصول به حق
«متناظر با مباحث عمومی فلسفه در اسفار»
- ← سفر دوم: سفر با حق و در حق
سیر سالک (با کمک خدا) در اسماء و صفات خدا
«متناظر با مباحث توحید و صفات الهی در اسفار»
- ← سفر سوم: سفر از حق (خدا) به سوی خلق، همراه با حق
بازگشت سالک به سوی خلق (با توجه به حق و همه چیز را مظهر او دیدن)
«متناظر با مباحث افعال خدا و ربوبیت و حکمت الهی در اسفار»
- ← سفر چهارم: سفر در خلق با حق
کوشش سالک برای هدایت مردم (با کمک حق)
«متناظر با مباحث علم النفس و مراحل شکل گیری آن تا رسیدن به معاد در اسفار»

- حکمت متعالیه -

- نتیجه تکاملی دو مشرب «مشاء» و «اشراق» + انس دائمی ملاصدرا با وحی الهی و قرآن کریم
- الفت سه راه برهان عقلی، شهود قلبی و وحی قرآنی ← «حکمت متعالیه»
- حکمت متعالیه؛ دارای دو معیار برای فلسفی بودن:
- (۱) موضوع: وجود و مسائل بنیادی آن (۲) روش: استدلال عقلی
- نقش شهود و وحی در حکمت متعالیه: شاهد و تأیید استدلال (نه پایه استدلال)

منابع حکمت متعالیه

- ← (۱) فلسفه مشاء به خصوص اندیشه‌های مستدل ابن سینا
- ← (۲) حکمت اشراق به خصوص اندیشه‌های شیخ شهاب الدین سهروردی
- ← (۳) عرفان اسلامی به خصوص اندیشه‌های محی الدین عربی
- ← (۴) تعلیم قرآن و احادیث منقول از رسول خدا و ائمه اطهار (صلوات الله علیهم)

- اصول اولیه حکمت متعالیه -

- اصالت وجود -

- بنیادی ترین اصل / اثر عمیق بر سایر مباحث فلسفی او
- قدم اول: اصیل = واقعی و بیرون از ذهن
- قدم دوم: جدا کردن (انتزاع) دو مفهوم وجود و ماهیت در ذهن از هر شیء خارجی ← نظر ابن سینا درس ۱
- قدم سوم: مغایرت مفهومی وجود و ماهیت
- قدم چهارم: طرح سؤال: شیء خارجی مصداق واقعی کدام مفهوم؟ (وجود یا ماهیت؟)
- قدم پنجم: پاسخ: مصداق واقعی وجود = اصالت وجود [نظر ملاصدرا] (مصداق واقعی ماهیت = اصالت ماهیت [نظر میرداماد])

– وحدت حقیقت وجود –

هستی: یک حقیقت و یک واحد حقیقی / مشاهده کثرت در جهان $\neq$ وجود کثرت واقعی در جهان
 قدم اول: شهود وحدت توسط عارفان
 قدم دوم: شهود وحدت توسط ملاصدرا + نظریه اصالت وجود (کمک به اثبات فلسفی وحدت وجود)
 قدم سوم: اصالت وجود + مشترک بودن مفهوم وجود بین اشیا $\leftarrow$ یکی بودن حقیقت و عدم تکثر واقعی در عالم

– مراتب داشتن وجود –

تبیین دقیق تعدد و تکثرهای عالم
 وجود؛ حقیقت واحد اما دارای درجات، مراتب و شدت و ضعف (شبیه نور) / تفاوتها و کثرتها مربوط به مرتبه وجودی اشیاء و شدت و ضعف آنها / هر مرتبه از وجود به میزان درجه وجودی خود = ظهور حقیقت واحد و یگانه وجود
 وجود (محور فلسفه مشاء) + نور (اساس فلسفه اشراق) $\leftarrow$ فلسفه صدرایی (حکمت متعالیه)

♦♦ درس ۱۲: «حکمت معاصر» ♦♦

– دوره معاصر: از حدود ۱۰۰ سال قبل تاکنون –

- ورود فلسفه‌های جدید اروپا به جهان اسلام و ایران؛
- تفاوت عمده فلسفه دوره معاصر ایران با دوره‌های قبل

از مشروطه تا به امروز
 روند آشنایی ایرانیان با فلسفه‌های جدید اروپایی
 ترجمه کتاب‌های فلسفی فیلسوفان بزرگ اروپایی به زبان فارسی
 تحصیل دانشجویان ایرانی در رشته‌های فلسفی در اروپا
 تأسیس رشته‌های تحصیلی مربوط به فیلسوفان اروپایی در دانشگاه‌های ایران
 ورود اساتید متخصص در تحلیل و تبیین نظرات یک یا چند فیلسوف مشهور و بزرگ اروپایی به آموزش فلسفه

– دو نکته –

نکته

سقوط دولت صفویان $\leftarrow$ نابه‌سامانی ایران $\leftarrow$ ضعیف شدن حیات علمی و فرهنگی $\leftarrow$ از رونق افتادن همه علوم از جمله فلسفه (به استثنای چند فیلسوف نام‌آشنا)
 جنبش فکری و فرهنگی در اواخر دوره قاجار $\leftarrow$ جنب و جوشی در حوزه فرهنگ $\leftarrow$ طرح مسائل فکری و فلسفی جدید $\leftarrow$ ایجاد زمینه برای حیات مجدد فلسفه

نکته

- ایران؛ مهد تفکر فلسفی برای دورانی طولانی
- رونق مکتب‌های بزرگ فلسفی مانند مکتب مشاء، اشراق و متعالیه در ایران

ورود فلسفه‌های اروپایی به ایران

نحوه مواجهه فیلسوفان و مدرسان ایرانی

- فهم و ارزیابی فلسفه‌های جدید اروپایی با ذخیره ارزشمند فلسفی خود
- احیاء و رونق بخشی به تدریس فلسفه: آشنا کردن دوستداران فلسفه با افکار فارابی، ابن سینا، خواجه نصیر و ملاصدرا و ...
- عرضه فلسفه‌ای غنی تر و پربارتر ناظر بر مسائل فلسفی روز با بازسازی و نوسازی ذخایر فلسفی گذشته
- کانون اصلی این فعالیت‌ها قم و تهران (و اصفهان و مشهد)

میرزا جهانگیرخان قشقایی

ابوالحسن شعرانی

میرزا مهدی آشتیانی

میرزا ابوالحسن رفیعی قزوینی

محمد مهدی الهی قمشه‌ای

سید محمد کاظم عصار

آیت الله محمدعلی شاه‌آبادی

امام خمینی

علامه طباطبایی

اساتید برجسته فلسفه در دوره معاصر

شاگرد فلسفه و عرفان سید ابوالحسن رفیعی قزوینی و محمدعلی شاه‌آبادی

محمدعلی شاه‌آبادی: مراد و محبوب امام خمینی / نقش اساسی در شکل‌گیری شخصیت عرفانی،

فلسفی و اجتماعی امام خمینی

تدریس کتاب‌های فلسفی و عرفانی مثل اسفار ملاصدرا و شفا ابن سینا (در جوانی و به مدت ۲۰ سال)

مخالفت بزرگان حوزه با تدریس فلسفه (به خصوص فلسفه صدرایی که آن را ضد دینی می‌دانستند).

حلقه درس اختصاصی و کم‌تر علنی

تفسیر بسیاری از مباحث ملاصدرا با بیان عرفانی

حکیم و عارف مجاهد (امام خمینی)

تعلیقات بر شرح فصوص الحکم و مصباح الانس

مصباح الهدایه

اراده و طلب

شرح دعای سحر

سز الصلوة

آداب الصلوة

کتاب‌های عرفانی امام خمینی

- تربیت شاگردان -

- آگاهی امام خمینی از نیاز هر حرکت فکری و فرهنگی و یا انقلاب اجتماعی به یاران هم‌فکر و همراه — تربیت فکری و عملی طلاب مستعد و نواندیش — ورود ایشان به فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی
- شاگردان امام خمینی: متبحر در علوم عقلی و فلسفه / آگاهی به مسائل فکری روز / پیشقدم برای ایجاد تحول فکری و فرهنگی (شخصیت‌های درجه اول حوزه در آینده)

- حکیم بزرگ دوره معاصر (علامه طباطبایی) -

- بزرگ‌ترین شخصیت فلسفی معاصر / وارث حکمای بزرگ اسلامی
- فراگیری مقدمات دانش در تبریز / ادامه تحصیل در نجف / تبحر در فقه، فلسفه، کلام، ریاضیات / شاگردی عارف بزرگ میرزا علی آقا قاضی در عرفان و اخلاق و تهذیب نفس و سیر و سلوک و تفسیر قرآن به قرآن

- اقدامات علمی و فرهنگی -

- مهاجرت به قم برای تدریس علوم دینی در سال ۱۳۲۵
- مشاهده وضعیت فرهنگی: (۱) گسترش اندیشه‌های جدید و مکاتب فلسفی اروپا به خصوص تفکرات ماتریالیستی و مکتب مارکسیسم
- عدم آمادگی حوزه‌های علمیه برای مواجهه با این افکار و اندیشه‌ها و عدم رونق تدریس فلسفه و مباحث فلسفی در آن

(۱) تدریس فلسفه، ناظر بر مسائل روز فلسفی

(۲) احیای تدریس و تفسیر قرآن کریم

(۳) ارتباط با مراکز دانشگاهی و فرهنگی

(۴) تربیت شاگردان

۱- تدریس فلسفه، ناظر بر مسائل روز فلسفی

- تدریس شفای ابن سینا و اسفار ملاصدرا
- تدریس یک دوره فلسفه اسلامی با طرح مسائل روز — (کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم / متن از علامه طباطبایی، پاورقی‌ها از شهید مطهری / نگاه تطبیقی به فلسفه / بهره از ذخیره فلسفی صدرایی برای پاسخ به نیاز فکری روز / مقایسه دیدگاه‌های فیلسوفان اروپایی و ماتریالیست‌ها با دیدگاه خود در فلسفه اسلامی / نقش تعیین‌کننده در روشن کردن افکار طلاب و دانشجویان و دانش پژوهان)
- نوشتن بدایة الحکمه (تدریس در سطوح اولیه) و نهایة الحکمه (تدریس در سطوح بالاتر)

۲- احیای تدریس و تفسیر قرآن کریم

تشکیل جلسه تفسیر قرآن — تألیف یک تفسیر ۲۰ جلدی (تفسیرالمیزان)
تفسیر قرآن به قرآن: تفسیر آیات به کمک آیات دیگر / نشان دادن انسجام قرآن
پرداختن به مباحث مستقل فلسفی برای تبیین بیشتر آیات و پیوند با مسائل روز

۳- ارتباط با مراکز دانشگاهی و فرهنگی

ملاقات با اساتید دانشگاه، خاورشناسان و فیلسوفان خارجی — ترجمه آثار علامه طباطبایی به زبان‌های اروپایی و آشنایی بیشتر جهان غرب با تفکر شیعی
ملاقات‌های متعدد با هانری گربن فیلسوف برجسته فرانسوی درباره نظرات علامه طباطبایی در فلسفه، عرفان و مکتب شیعه — کتاب‌های «شیعه» و «رسالت تشیع در دنیای امروز» (نکته: در کتاب درسی عنوان کتاب «رسالت تشیع» در گیومه آمده است ولی عنوان کامل نیست).

۴- تربیت شاگردان

استاد شهید مطهری / شهید دکتر بهشتی / شهید دکتر باهنر / آیت‌الله جوادی آملی / آیت‌الله حسن‌زاده آملی / آیت‌الله محمدتقی مصباح: بازوی فکری و فرهنگی نهضت امام خمینی / تدریس و تألیف کتاب‌های متعدد در زمینه فلسفه و سایر علوم اسلامی / تغذیه حیات فرهنگی نهضت

– برجسته‌ترین شاگرد (شهید مطهری) –

شاگرد ممتاز امام خمینی و علامه طباطبایی / فراگیری دروس مقدماتی در حوزه علمیه مشهد / مهاجرت به قم برای شاگردی اساتید بزرگ

❖ الگویی از نظام فکری و عملی ❖

- فلسفه — سبک زندگی خاص آن فلسفه
- تشبیه نظام فکری به درخت: — ریشه = مبانی فلسفی / شاخ و برگ = سایر افکار و اندیشه‌ها

– تقسیم‌بندی افراد بر مبنای درخت اندیشه –

- ۱) کم‌تر اهل اندیشه ورزی / بدون نظام فکری مشخص / زندگی براساس تقلید از دیگران / تابع جو حاکم بر جامعه.
  - ۲) وارد در عرصه تفکر / دارای افکار فلسفی / افکار فلسفی به خوبی شکل نگرفته / عدم توانایی برقراری ارتباط بین افکار فلسفی و مسائل زندگی / تصمیم‌گیری براساس افکار و گاه بیرون / در حال رشد
  - ۳) دچار خطا در انتخاب ریشه درخت فکری خود — سبک زندگی معیوب و ناسالم
  - ۴) ریشه درست و استوار درخت فکری / دقت و تأمل فراوان و عقلانیت بالا / استنباط و استخراج شاخ و برگ‌های قوی و سالم و استوار
- نظام فکری شهید مطهری (بر مبنای سبک زندگی و آثار مکتوب و غیرمکتوب): نمونه عالی گروه چهارم